

PREGLED SADRŽAJA ČASOPISA "ŽENSKJE STUDIJE"

Ovaj rad bavi se analizom sadržaja trinaest brojeva časopisa *Ženske studije* koji su dostupni na internet stranici Centra za ženske studije. Uvodni deo rada ukazuje na društveni kontekst u kom je časopis pokrenut i u kom je delovao. Glavni deo rada donosi prikaz tekstova koji su u njemu prisutni (sa konkretnijim osvrtom na radove domaćih autorki) i pregled objavljenih prevoda. Cilj je da se na osnovu izbora i reprezentacije tekstova ukaže na karakteristike časopisa i njegovu uređivačku politiku. U zaključku se sumira značaj koji su *Ženske studije* imale u smislu širenja ženskog znanja/u Srbiji i regionu tokom 90-ih godina prošlog veka.

Ključne reči: periodika, *Ženske studije*, feministički časopisi, feministička teorija i kritika

UVOD

U javnom diskursu, a naročito akademskom, o periodici se često govorilo s izvesnim podozrenjem. Razlog za to treba potražiti prevashodno u rastegljivosti pojma *periodika*, koja prema rečima Manušag N. Pael predstavlja “izuzetno heterogen organizam”.¹ Reč je, dakle, o kompleksnom pojmu koji je teško definisati. Pojam periodike implicitno se dovodi u vezu sa pojmom *knjige* kao tradicionalnim ikoničkim znakom u kome je pohranjeno značenje centra ekskluzivnog sticanja znanja i prosvetljenosti. Naročito je u kontekstu naše kulture s početka prošlog veka moguće uočiti ambivalentnu recepciju časopisa i građenje binarno kodiranog diskursnog obrasca prema kom časopisna produkcija, za razliku od tradicionalne književne produkcije, predstavlja manje vredan, popularno-kulturni oblik (književnog) stvaralaštva. O ovom problemu piše Slobodanka Peković u studiji *Književnost u funkciji prinude: časopis kao faktor preoblikovanja književnog teksta*.² Peković nastoji da revalorizuje takva gledišta i ukazuje na to da časopisna produkcija predstavlja ne samo ogledalo društvenog, političkog, naučnog i umetničkog života, već i izuzetno važnu regulatornu platformu. S druge strane, Manušag Pael ističe da periodika može biti gotovo sve, koliko rasadnik književnih genija, toliko i rasadnik banalnosti.³ Uprkos heterogenosti koja je karakteristična za periodiku, Manušag Pael smatra da sa proučavanja periodike treba otkloniti stigmatu sumnje i predrasuda koja je često prati. Ona, naime, tvrdi da je proučavanje periodike jedno uzbudljivo akademsko polje koje ima i budućnost i legitimitet.

Ako o periodici i njenom proučavanju govorimo iz današnje perspektive, možemo primetiti tendenciju da se umanji značaj koji časopisna produkcija ima ili može da ima u savremenom akademskom diskursu. Ta tendencija je rezultat dve okolnosti: s jedne strane, često se prenebregava ili nedovoljno razume kontekst u kom je neki časopis delovao ili deluje; s druge strane, časopisna produkcija se ne prati i ne čita kao ranije. Najzad, treba priznati da periodika još uvek nije suštinski prepoznata kao važan i dragocen izvor proučavanja u akademskim okvirima. Drugim rečima, iako postoje izborni predmeti u okviru kojih se proučava periodika, još uvek ne postoje programi u

---

1 Manushag N. Powell, “Afterword: We Other Periodicalists, or, Why Periodical Studies?”, *TSWL*, 30. 2, Fall 2011, str. 443.

2 Slobodanka Peković, *Književnost u funkciji prinude: časopis kao faktor preoblikovanja književnog teksta*, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2010.

3 Manushag N. Powell, “Afterword: We Other Periodicalists, or, Why Periodical Studies”, *TSWL*, 30. 2, Fall 2011, str. 443

okviru odseka za književnost ili posebni odseci posvećeni studijama periodike. Konačno, značaj periodike je skoro sasvim sveden na nje-nu ulogu u sferi (hiper)produkcije naučnih radova: drugim rečima, (kao da) časopisi postoje isključivo radi napredovanja u akademskoj karijeri.

Manušag Pael ističe da kulturni uticaji, a možemo tu dodati i društvene uticaje u načelu, nisu generisani samo preko tradicionalno shvaćenih modaliteta autorstva.⁴ Preispitivanje i kritika centara moći i dominantne kulture u jednom društvu može se odvijati upravo preko periodike.⁵ U Srbiji u poslednjoj deceniji prošlog veka tu ulogu je na sebe preuzela feministička časopisna produkcija.

Od samog početka, *Centar za ženske studije* bio je zamišljen kao alternativan i kompleksan interdisciplinarn obrazovni projekat, suštinski utemeljen u feminističkoj aktivističkoj inicijativi. Na internet stranici *Centra*, u njegovoj ličnoj karti, piše da je njegov osnovni zadatak “podržavanje i unapređivanje teorijskih modela koji afirmišu razlike”,⁶ a da je njegov cilj “teorijsko ispitivanje mogućnosti otpora, kao i političko delovanje protiv društvenih praksi diskriminacije i isključivanja na osnovu pola, boje kože, klase, roda, seksualnosti, kao i etničke, nacionalne, verske pripadnosti i drugo”.⁷ Činjenica da je *Centar* formiran, te da je snažno delovao tokom 90-ih godina prošlog veka, odnosno u vreme oružanih sukoba na prostoru Jugoslavije, takođe je uticala na oblikovanje identiteta *Centra* (čija je “osnovna odrednica bila jasno političko opedeljenje protiv rata i nacionalizma”),⁸ te njegovih programskih aktivnosti. Te aktivnosti su, pored osnovne predavačke, podrazumevale i bogat istraživački i prevodilački rad, formiranje biblioteke i pokretanje izdavačke delatnosti. Izdavačka praksa, započeta 1995. godine osnivanjem časopisa *Ženske studije*, predstavljala je prirodan nastavak predavačke i istraživačke delatnosti *Centra*, odnosno kreiranja akademske i memorijske platforme sa ciljem pohranjivanja, čuvanja, ali i širenja fundusa znanja. Reč je o znanju koje će, kako piše u “Reči uredništva” u prvom broju časopisa, tematski obuhvatiti različite oblasti, “pre svega istoriju i teoriju ženskog pokreta, različite struje u feminističkoj teoriji, sociologiju i antropologiju pola/roda, pravnu problematiku, književnu

---

4 Isto, str. 444.

5 Naravno, baš kao i svaki drugi tekst, i časopis može imati kako progresivnu tako i konzervativnu ulogu.

6 <http://www.zenskestudie.edu.rs/o-nama>.

7 Isto.

8 <http://www.zenskestudie.edu.rs/o-nama/istorija-centra>.

teoriju, ali i opštu teoriju kulture i problematiku drugih umetničkih disciplina”.

Kada se pojavio, časopis *Ženske studije* predstavljao je pionirski poduhvat u polju feministički i akademski orijentisane izdavačke produkcije. Druga važna mesta proizvodnje feminističkog znanja, poput *ProFemine* i *feminističkih svezaka* iako su nastala gotovo istovremeno kada i *Ženske studije*, vodila su se drugačijom uređivačkom politikom. Značaj *Ženskih studija* danas se može sagledati i u činjenici da je reč o strogo akademski profilisanom časopisu (prema tadašnjim zahtevima, naravno) koji je ostvario visok nivo tematske i metodološke eklektičnosti. Imajući u vidu da feminističko znanje i delovanje u osnovi pretpostavljaju političko znanje i delovanje, *Ženske studije* su bile otvorene i za neposredni govor o temama koje su komunicirale sa savremenim sociopolitičkim trenutkom (etnonacionalizam, oružani sukobi, nasilje nad ženama itd.). U zborniku *Ka vidljivoj ženskoj istoriji, ženski pokret u Beogradu 90-ih*, koji je nastao kao rezultat istraživačkog projekta “Ženski pokret u Beogradu 1989-1997”, a pojavio se 1998. godine u izdanju *Centra za ženske studije, istraživanja i komunikaciju*, priređivačica Marina Blagojević ističe da nastanak ženskog pokreta tokom 90-ih godina prošlog veka prevashodno valja sagledati “u kontekstu stvaranja civilnog društva”,⁹ te da je upravo feminizam “najmanji zajednički imenitelj suprotstavljanja patrijarhalnom ludilu rata”¹⁰ i “osnovni supstancijalni element mirovnog pokreta”.¹¹ Međutim, iako je ženski pokret ovde prvenstveno shvaćen kao mesto artikulacije antiratne retorike, njegove zasluge nikako nisu time iscrpljene. Pokret je snažno delovao i na polju sprečavanja nasilja nad ženama, pružanja podrške marginalizovanim ženama (izbeglice, lezbejke, invalitkinje...), organizovanja edukativnih grupa, pokretanja pravnih inicijativa, a sve sa ciljem opšteg poboljšanja položaja žena u društvu. Blagojević ističe ulogu ženskih/feminističkih časopisa, kao “posebno zanimljiv i dinamičan segment feminističke scene”.¹² Ona ističe komplementarnost kao njihovu glavnu karakteristiku.¹³

---

9 Marina Blagojević, prir., *Ka vidljivoj ženskoj istoriji, ženski pokret u Beogradu 90-ih*, Centar za ženske studije, istraživanja i komunikaciju, Beograd, 1998, str. 5.

10 Isto, str. 11.

11 Isto, str. 25.

12 Isto, str. 26.

13 Časopis *Feminističke sveske* okrenut je feminističkom aktivizmu, *ProFemina* feminističkom stvaralaštvu, a *Ženske studije* feminističkoj teoriji.

U fokusu ovog rada biće analiza časopisa *Ženske studije*, koji je pod okriljem *Centra* izlazio u periodu od 1995. do 2002. godine. Važno je napomenuti da je u broju 6/7 časopisa *Genero* izašla bibliografija radova objavljenih u *Ženskim studijama*.¹⁴ Cilj ovog rada, međutim, jeste da pruži detaljniji opis svakog broja časopisa *Ženske studije*, sa posebnim osvrtom na radove domaćih autorki i značaj pojedinih prevoda u njemu. Namera je da se kroz prikaz produkcije i selekcije sadržaja, kao i načina njegove organizacije i reprezentacije u svakom pojedinačnom broju časopisa,¹⁵ uoče osnovni ciljevi *Ženskih studija* odnosno njihov značaj u pogledu sistematskog rada na otkrivanju, organizovanju i jasnoj artikulaciji ženskog stanovišta/znanja. Zauzimanje takvog stanovišta u *Ženskim studijama*, to jest stvaranje platforme sa koje se može progovoriti drugačije i u okviru koje se problematizuje ali i obogaćuje “celina dosadašnjeg znanja o čoveku”¹⁶ i kreira “duhovna paradigma našeg vremena”,¹⁷ nije bilo ograničeno samo na prostor Srbije i drugih (bivših) jugoslovenskih republika, već je svoje referencijalne tačke tražilo i pronalazilo u širem evropskom i svetskom društvenom i kulturnom kontekstu. Stoga, okolnost da je ovaj časopis “delovao” *sin fronteras* predstavlja još jedan indikator značaja ovakvog istraživanja.

ANALIZA SADRŽAJA ČASOPISA

Na samom početku, važno je skrenuti pažnju na činjenicu da se u “Reči uredništva” u prvom broju časopisa ističe da će tematsku okosnicu *Ženskih studija* činiti “podređeni položaj žene u datim socijalnim konstelacijama i simbolička predstava o njoj kao o Drugom”,¹⁸ ali i da prihvatanje feminizma kao osnovnog polazišta ne znači da se redakcija opredeljuje za bilo koju od postojećih struja unutar feminističkog mišljenja. U užem smislu, svaki broj časopisa (izuzev 13. broja, poslednjeg koji je dostupan na internet stranici *Centra*) jasno je tematski koncipiran.

14 Ivana Prentović Krivokapić, “Bibliografije časopisa *Ženske studije* i *Genero*”, *Genero: časopis za feminističku teoriju* 6-7 (2005): 171–195. Posle 2002. godine *Centar za ženske studije* objavljuje časopis *Genero* (u čijem se prvom broju ukazuje na kontinuitet između “ugašenih” *Ženskih studija* i *Genera*).

15 U ovom radu biće predstavljeno 13 od ukupno 15 brojeva časopisa. Reč je o izdanjima dostupnim na veb stranici *Centra*.

16 <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-1/276-rec-urednistva>.

17 Isto.

18 Isto.

Tema prvog broja, koji je priredila Daša Duhaček, glasi “Politički subjekt u savremenim feminističkim teorijama” i čini ga ukupno 13 tekstova, uključujući i “Reč uredništva”. U svom programskom tekstu Daša Duhaček objašnjava da njen tekst, kao i većina drugih tekstova, a naročito prevodi, imaju za cilj da predstave načine na koje je feministička teorija pokušala da “nadoknadi ono što je propustila u procesu konstituisanja modernog političkog subjekta”,¹⁹ ali i da odgovore na izazove postmoderne filozofije koja je taj subjekt dovela u pitanje.

U broju je objavljeno šest značajnih prevoda iz oblasti savremene feminističke teorije i kontinentalne filozofije, što čini polovinu autorskih tekstova u ovom broju. Reč je o sledećim tekstovima: “Spekulum – svaka teorija subjekta je uvek bila prilagođena ‘muškom’” Lis Irigaraj, “Politika ontološke razlike” Rozi Brajdoti, “Bog je čoveku dao pomagača: Hobs, patrijarhat i bračno pravo” Kerol Pejtman, “Fuko o moći: teorija za žene?” Nensi Hartsok, “Od porodije do politike” Džudit Batler i “Feminizam, princip građanstva i radikalna demokratska politika” Šantal Muf.

Pored prevoda, časopis donosi i tekstove domaćih autorki. Tekst Branke Arsić “U senci Saturna”, u kom autorka, računajući sa dekartovskom kategorijom *res cogitans*, piše na temu melanholične prirode i sudbine modernog subjekta, funkcioniše kao uvodni tekst i otvara platformu za dalja teorijska i filozofska razmišljanja na temu ženskog političkog subjekta. Od ostalih tekstova domaćih autorki tu su i “Opozicija priroda/kultura kao ‘prirodna’ definicija i interpretacija polne razlike – Levi-Strosova projekcija iskona kulture kao društvenog ugovora između muškaraca” Žarane Papić, u kom se ukazuje na fundamentalni značaj koji su polnost i polna razlika imali u procesu konstituisanja i legitimacije pojmovnog sistema zapadne metafizike, te istraživački radovi “Jezik i pol (I)” lingvistkinje Svenke Savić i “Žene u zatvoru” Zorice Mršević. Tekst Svenke Savić prvenstveno ukazuje na problem seksističke upotrebe jezika kao instrumenta pomoću kog se žena ignoriše, omalovažava i stereotipizuje, a potom iznosi osnovne linije istraživanja u oblasti jezika i pola favorizujući analizu diskursa kao najpogodniji pristup za ispitivanje odnosa pola i jezika. Tekst Zorice Mršević sa krivičnopravnog aspekta ispituje razne aspekte zatvorske kazne i problematizuje granice opravdanosti sprovođenja kazne, ukazuje na nelegalnost i nelegitimnost modela izvršenja krivičnih sankcija nad osuđenicama, iznosi rezultate istraživanja zatvoreničkog

---

19 <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-1/287-politicki-subjekt-u-savremenim-feministickim-teorijama>.

društvenog sistema, osnovne karakteristike konstrukcije ženskog neformalnog sistema u kažnjeničkim centrima i kroz analizu slučaja ukazuje na koji način nelegalno i nelegitimno sprovođenje krivično-pravne represije može rezultirati otporom i rađanjem organizovanog ženskog pokreta. Broj zatvara tekst “Li Čindžao – okolnosti, vreme i delo” Biljane Dojčinović iz oblasti teorije književnosti koji, kroz prizmu odnosa prema ženi i interdisciplinarni pristup – književnu, jezičku, istorijsku, kulturološku i sociološku analizu, govori o liku i delu jedne od najvećih kineskih pesnikinja Li Čindžao.

Sledeće izdanje *Ženskih studija* pojavilo se kao dvobroj, što će se i ubuduće pokazati kao jedna od odlika izdavačke prakse časopisa – svaki treći broj pojaviće se kao samostalan broj, ostali će izlaziti kao dvobroji. Ovaj dvobroj priredila je Branka Arsić, a njegoa tema glasi “Fragmenti jedne moguće istorije tela”. Dvobroj otvaraju dva teksta, “Prljave ulice” Lepe Mladenović i “Žene, nacionalizam i rat: ‘Vodite ljubav, a ne rat’” Rade Iveković. Tekst Lepe Mladenović originalno je napisan za zbornik *Women in A Violent World*, posvećen iskustvima ženskih grupa u radu sa ženama koje su pretrpele razne oblike nasilja. Autorka ispituje različite strategije u okviru logike nasilja nad ženama i ukazuje na očiglednu korelaciju sa strategijama kojima se služi logika rata. Tekst Rade Iveković predstavlja nadgradnju govora o aktuelnim sociopolitičkim strujanjima tokom ratova na prostoru bivše Jugoslavije. Autorka analizira vezu između žena i nacionalizma. Iako ne poriče da i žene mogu zagovarati nacionalističke ideje, Iveković zastupa gledište prema kom “čak i kada žene imaju udela u nacionalizmu, one to čine na manje nasilan način”,²⁰ tvrdeći da su strukture nacionalizma, a pogotovo ekstremnog nacionalizma, homosocijalne u svojoj osnovi.

Posle ovih tekstova otvara se tematsko jezgro časopisa, koje započinje “Uvodnikom” priređivačice Branke Arsić. Polazeći od stava da je istorija tela “jedna kristalno čista fikcija”,²¹ Arsić najavljuje da je cilj broja ispisivanje i ispitivanje jedne nove, fragmentarne, (ne)moguće istorije tela, istorije koja prevashodno računa sa ženskim kontinuitetom. I za ovaj broj karakterističan je niz značajanih prevoda iz oblasti kontinentalne filozofije, francuske, ali i američke feminističke teorije, seksologije, popularne kulture i drugih oblasti znanja koje se odnose na telesnost, seksualnost i transhumanizam. Posebno treba istaći

---

20 <http://zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-2-3/274-zene-nacionalizam-i-rat-vodite-ljubav-a-ne-rat>.

21 <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-2-3/273-uvodnik>.

pojavljivanje tri prevoda iz knjige *Fragments for a History of a Human Body* koju su priredili Majkl Hefer, Ramona Nadaf i Nadia Tazi i koja je imala jak uticaj na savremenu misao o telu ispitavši njegovu "istoriju", koja nije toliko istorija njegove reprezentacije koliko načina njegove konstrukcije u različitim kulturama i različitim vremenima. Iz repertoara ove istorije izdvojeni su tekstovi: "Dakle, Sokrat je besmrtnan" Nikol Loro, "Drugo telo imperatora-boga" Florans Dipon i "Prefinjena tela, Devičanski pečat" Đulije Sise. Od ostalih prevoda u ovom dvobroju se pojavljuju i "Najmlađa lutka Rosarie Fere: o ženama, lutkama, golemima i kiborzima" Ksenije Bilbije, "Omotač, Čitanje Spinoze" Lis Irigaraj, "Otkriće polova" Tomasa Lakera, "Šik od Arabije: transvestizam, transeksualizam i erotika kulturnog prisvajanja" Mardžori Garber, "Manifest kiborga" Done Haravej i "Može li misao da nastavi bez tela" Žan-Franosa Liotara. U pogledu broja tekstova koji su u najtešnjoj vezi sa tematom (10 tekstova), prevodi čine apsolutnu većinu. Od tekstova domaćih autorki na temu istorije i filozofije tela, prisutan je samo tekst "Šta sve telo može da uradi" Branke Arsić, koji se bavi ispitivanjem Spinozinog revolucionarnog shvatanja tela kao suštine i uslova mogućnosti duha.

Ostali tekstovi dolaze iz pera domaćih autorki. Jasmina Lukić piše tekst iz oblasti teorije književnosti "Ljubić kao arhetipski žanr, proza Dubravke Ugrešić" sa ciljem da ispita dve teme: s jedne strane, dinamiku i ulogu žanrovskog preokretanja u prozi Dubravke Ugrešić i relativizovanje uvreženih binarno postavljenih odnosa visoka/trivijalna književnost; s druge strane, ženski odnos prema pisanju i autorstvu. Dvobroj, između ostalog, donosi nastavak teksta lingvistkinje Svenke Savić "Jezik i pol (II)" u kom se iznosi geneza autohtonog razvoja istraživanja vezanih za upotrebu naziva za zanimanja i titule žena i istoriju njihove upotrebe u razgovoru, dnevnoj i ženskoj periodici i verskoj publicistici. I u ovom izdanju prisutan je rad iz oblasti krivičnopravne problematike. Reč je o tekstu "(Bez)smisao kazne zatvora ili ka feminističkoj analizi kazne" u kom autorka Vesna Nikolić-Ristanović, kroz istraživačko-analitički pristup, a na primeru Ženskog odeljenja Kazneno-popravne ustanove Požarevac, problematizuje svrhu kažnjavanja u savremenim zatvorima za žene i ukazuje na to da prakse kažnjavanja stvaraju uslove za dalju kriminalizaciju i/ili viktimizaciju zatvorenica. Tekst Dubravke Đurić "Feministička umetnost" donosi razmišljanja na temu iz oblasti feminističke teorije umetnosti. Dvobroj zatvaraju dva prikaza, što predstavlja uređivačku novinu u odnosu na prvo izdanje časopisa. Reč je o prikazima knjiga Anđelke Milić *Žene, politika, porodica* i Zorice Mršević *Ženska prava*

su *ljudska prava*. Prikaze je napisala Leposava Kron, koja ističe da obe knjige predstavljaju značajno i razumljivo štivo iz oblasti sociološkog istraživanja, korisno čak i za one koji nisu isključivo zainteresovani za žensku perspektivu.

Četvrti broj, kao što je bio slučaj i sa prethodnim izdanjem, otvaraju dva uvodna teksta. Prvi tekst pod naslovom “Mi smo dečki” potpisuje književnica Dubravka Ugrešić. Reč je o tekstu napisanom u oktobru 1993. godine i originalno objavljenom u Zagrebu u zbirci “antipolitičkih eseja” *Kultura laži*. Ugrešić se kroz niz “književno-političkih” crtica, u kojima preovladava žensko stanovište, suprotstavlja dominantnim nacionalističkim diskursima o etnički i nacionalno shvaćenom Drugom kao povodu za rat na prostoru bivše Jugoslavije. Ugrešić iznosi stav da je za stvaranje košmarnog “jugo-imaginarija” najodgovorniji balkanski šovinizam. Drugi tekst “Žene kao simptom prava” napisala je slovenačka filozofkinja, sociološkinja i teoretičarka prava Renata Salecl. Polazeći od rezultata feminističke teorije prava, a koji se tiču problematizacije koncepta ljudskih prava u celini, Salecl sa filozofskog stanovišta i aspekta pravne teorije ukazuje na važnost ponovnog razmatranja ideje univerzalnosti ljudskih prava i ističe značaj “ženske” logike u promišljanju tih prava.

Ovo izdanje časopisa posvećeno je uspomeni na tada nedavno preminulog Žila Deleza, pa je u skladu sa tim i tematski naslovljeno “U spomen Žilu Delezu”. I ovaj broj je priredila Branka Arsić, koja u “Uvodniku” ističe značaj Delezovog poimanja filozofije kao unutrašnjeg događaja, dakle, filozofije koja nije samo filozofija postojanja, već i postajanje samom filozofijom, filozofija koja filozofirajući “u čulnim i materijalnim telima”,²² otkriva skriveni dualizam u njima. U tom smislu, i ovaj broj predstavlja važan doprinos širenju epistemološkog korpusa kontinentalne filozofije u našoj periodici. Od šest tekstova koji se odnose na Deleza i značaj njegove filozofije, pet je prevedeno. Njih čine Delezov tekst “Otac i majka”, dva teksta koja je Delez napisao u koautorstvu sa Feliksom Gatarijem – “Postajanje-intenzivnim, postajanje-životinjom, postajanje-neopažljivim” i “Rasprava o nomadologiji”, te razgovor koji su Delez i Gatari vodili sa Katrin Bak-Klemont “Žil Delez i Feliks Gatari o anti-Edipu”. Od domaćih autora prisutan je Novica Milić sa svojim tekstom “Rizom-Delez”.

Od ostalih pet tekstova u ovom izdanju broja, samo jedan je preveden. Reč je o tekstu “Ženski stil–muški stil” nemačke lingvistkinje

²² <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-4/253-uvodnik>.

i začetnice feminističke lingvistike u Nemačkoj Sente Tromel-Ploc. Tromel-Ploc ukazuje na razlike između muškog i ženskog stila u domenu medija i naglašava da u javnim diskusijama ženski diskurs i ženski stil stvaraju demokratsku, inkluzivnu i humaniju atmosferu, te da omogućavaju veći protok informacija nego što je to slučaj sa diskusijama koje vode muškarci.

Od tekstova domaćih autorki prisutni su "Put do Mileve Marić-Ajnštajn: privatna pisma" Svenke Savić, "Seizmografski zapis stvarnosti: pripovedne strategije En Biti" Vladislave Gordić, "Konstruisanje 'hormonalnog tela'" Biljane Dojčinović i "Pogled anđela" Branke Arsić. Svenka Savić na osnovu podataka o Milevi Marić-Ajnštajn objavljenim u dnevnom listu *Politika* ukazuje na društvenu i nacionalnu zloupotrebu sudbine naše naučnice, pruža nov pogled na njen doprinos nauci i, kroz analizu privatne prepiske između Mileve i njenog supruga Alberta Ajnštajna, nudi potencijalno nov pristup za razumevanje njenog lika. Tekst Vladislave Gordić pokriva oblast književne teorije i bavi se pripovednim postupcima i analizom likova u minimalističkoj prozi američke književnice En Biti. Biljana Dojčinović prikazuje studiju "Dalje od prirodnog tela: arheologija polnih hormona" Neli Audshorn i razvoj jedne naučne ideje koja predstavlja "kritičku dekonstrukciju procesa koji oblikuju nauku, tehnologiju i tela".²³ Broj zatvara filozofsko-lirska, metafizička refleksija Branke Arsić o kompleksnom odnosu između oka, pogleda i percepcije, vidljivog i nevidljivog.

Sledeće izdanje časopisa izlazi u formi dvobroja, koji otvaraju uvodni tekstovi "Pravo na razliku? Paritet, kvote, da ili ne? Naputak o metodi" Rade Iveković i "Dnevnik o rodu" En Snitou. Iveković u svom tekstu piše o filozofiji razlike i podseća da je neoprezna upotreba ovog termina stvorila dihotomijski način mišljenja koji je doveo do frakcija unutar feminizma, ali i da savremeni feminizam ipak ne treba da zaobilazi tu kategoriju kao nepoželjnu i iscrpljenu. Tekst En Snitou, američke feministkinje i profesorke književnosti i studija roda, govori o podelama unutar teorijski i aktivistički orijentisanog feminizma i objašnjava da je ta podeljenost rezultat dve različite potrebe: potrebe da se žene ponašaju i delaju kao žene, s jedne strane, i potrebe za izgradnjom identiteta koji nije prevashodno određen njihovim rodom, s druge.

Tema ovog dvobroja, koji je priredila Biljana Dojčinović, glasi "Američka feministička kritika (I deo) / Ginokritika: istraživanja ženske književne tradicije". U svom tekstu "Ginokritika: istraživanja

²³ <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-4/243-konstruisanje-hormonalnog-tela>.

ženske književne tradicije”, Biljana Dojčinović ilustruje razvoj i raznolikost američke feminističke kritike kao književnoteorijskog pravca kroz nekoliko njenih podela, sa posebnim osvrtom na ginokritiku i njene osnovne elemente: pojam roda i istraživanje ženske književne tradicije. Ovo izdanje donosi i tri značajna prevoda iz oblasti američke feminističke kritike: “Ženska tradicija” Ilejn Šouvolter, “Zaraza u rečenici: žena pisac i strepnja od autorstva” Sandre M. Gilbert i Suzan Gubar i “Ženske književne tradicije i individualni talenat” Elen Mers.

Dvobroj donosi i dva filozofska teksta Branke Arsić, “Razum i ludilo – neki problemi Dekartovih meditacija o prvoj filozofiji” i “Dugo putovanje u Trst”, zatim prevod teksta Darje Zaviršek “Žene, duševno zdravlje i politika isključivanja” u kojem se iznose rezultati feminističkog istraživanja psihijatrijskih štíćenica u Centralnoj Evropi i Sloveniji i opisuje diskurzivna prošlost i aktuelne prakse koje utiču na duševno zdravlje žena, te tekst Radmile Nastić iz oblasti teorije drame – “Drama muškaraca kao škola žena”. Izdanje zatvara prikaz knjige Nede Božinović *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*. Auktorka prikaza Anđelka Milić ističe da je, uprkos nekim metodološkim ograničenjima, reč o “pionirskom poduhvatu koji sažima dva veka borbi žena za ravnopravnost na ovim prostorima”.²⁴

Sedmi broj časopisa otvaraju dva teksta. Prvi koautorski tekst Sonje Liht i Slobodana Drakulića pod naslovom “Kada je ime za mirovanjaka bilo žena: Rat i rod u bivšoj Jugoslaviji”, prvobitno je štampan u *Research on Russia and Eastern Europe*, te se u *Ženskim studijama* pojavljuje u prevodu. Reč je o detaljnom pregledu i iscrpnoj analizi uloge žena u mirovnima pokretima u periodu rata na teritoriji Jugoslavije. Drugi tekst “Kako duh oseća – čitanje Spinoze” Branke Arsić predstavlja filozofsko preispitivanje Spinozine “teorije ekspresije” kao apsolutne afirmacije i značajnog konstituenta u “profiliranju lika mišljenja, kao i u artikulaciji ‘postava subjektiviteta’”.²⁵

Tema broja je “Rod i prikazivanje”, a priredile su ga Branka Arsić i Dubravka Đurić. Tekst Dubravke Đurić “Rod i prikazivanje (kratak uvod)” ima funkciju uvodnika. Cilj temata jeste da prikaže genezu nastanka, kao i značaj novih metodoloških pristupa u istraživanju roda i prikazivanja koje su feministički orijentisane istoričarke umetnosti artikulisale da bi preispitale i redefinisale kanon umetnosti i čitavu patrijarhalnu paradigmu utkanu u svet umetnosti koji je na različite

24 <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-5-6/230-zensko-pitanje-u-srbiji-u-xix-i-xx-veku>.

25 <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-7/228-kako-duh-oseca-citanje-spinoze>.

načine ignorisao, cenzurisao ili isključivao umetnice. U vezi sa tim se objašnjava reprezentativnost prevedenih tekstova u časopisu. Reč je o tekstovima “Pomažući pri rađanju i smrti filozofskog viđenja” Andree Naj, “Modernost i prostori ženskosti” Grizelde Polok, “Oko njegovog gospodara” Mike Bal, “Rod i predstava, uvod” Tamar Garb i “Frida Kalo i Tina Modoti” Lore Malvi i Pitera Volena.

Izdanje donosi i tekst “Presecanje haosa” Jovana Čekića iz oblasti teorije moderne umetnosti, koji takođe semantički blisko komunicira sa glavnom temom broja. Čekić se u tekstu bavi reperkusijama uvođenja dadaizma u teoriju: narušeni su do tada važeći kodovi predstavljanja u modernoj umetnosti i istovremeno dovedene u pitanje sve strategije predstavljanja. Iz oblasti teorije umetnosti izabrani su i tekstovi “Priča o Rut” Žan-Franosa Liotara o reprezentacijama i ženskoj dimenziji u delima češko-američke skulptorke i slikarke Rut Franken, “Politika estetike? Diskontinuitet i nesumjerljivosti” Rade Iveković o Liotarovim analizama umetnosti Marsela Dišampa, Alberta Ajmea i Barneta Njumana, te feministička kritička studija “Čišćenje kuće Marine Abramović” Tanje Mastnak. Izdanje zatvaraju dva teksta: “Registrovano partnerstvo kao neophodna civilna opcija i deo feminističke agende” Zorice Mršević iz oblasti prava, koji se odnosi na priznanje istopolnih zajednica kao deo feminističke agende u procesu ostvarivanja građanskih prava za sve građane i građanke, te “O roditeljstvu iz drugog ugla” Biljane Dojčinović, koji predstavlja prikaz studije Marine Blagojević *Roditeljstvo i fertilitet: Srbija devedesetih*.

Sledeći dvobroj, koji je priredila Branka Arsić, tematski je naslovljen “Feministička teorija filma” i čini ga ukupno 15 tekstova. Prigodno, izdanje otvara tekst Bore Čosića “Prospekt za novu mixed-media”. Reč je o reprezentativnom primeru kolažiranja disparantnog materijala čija struktura povezuje različite oblasti stvaralačke prakse, sa posebnim težištem na novom promišljanju i doživljaju žene.

U uvodniku “Prilog istoriji feminističke estetike” Branka Arsić iznosi kratku istoriju feminističke filmske estetike od Lore Malvi do Džoan Koupdžek kao istoriju kritičkog pomeranja od polja optike ka polju semiotike, posebno ističući da Delezova filozofija filma i njegovo problematizovanje pojma imaginarnog otvaraju nove mogućnosti za feminističku teoriju filma.

Ovo izdanje časopisa donosi ukupno devet prevoda, osam iz oblasti feminističke teorije filma, među kojima su dva teksta Lore Malvi “Vizuelno zadovoljstvo i narativni film” i “Naknadna razmišljanja o ‘Vizuelnom zadovoljstvu i narativnom filmu’ inspirisana *Dvobojem*

na suncu”, zatim “Istorijska trauma i muška subjektivnost” Kaje Silverman, tekstovi Džoan Koupdžek “Ortopsihički subjekt: teorija filma i recepcija Lakana” i “Zaključane sobe/usamljene sobe: privatni prostor u Film Noir-u”, te dva teksta Džoan Mejlen o reprezentaciji žene u japanskom filmu: “Patrijarhat bez muževa” i “Mizogučić: žena kao rob”. Među prevodima se nalazi i studija Žila Deleza “O Kretanju-slici, O Vreme-slici, Sumnje u imaginarno”.

Od tekstova domaćih autorki i autora objavljena je studija Katarine Vešović “Značenje i funkcija ‘sestre’ u kontekstu Muzilovog shvatanja ljubavi” iz oblasti teorije književnosti, kao i tekst Radomira Konstantinovića “Kritičko-meditativni humorist” koji je izgovoren na promociji knjige Branke Arsić *Razum i ludilo* u novembru 1997. godine. Izdanje zatvaraju prikaz knjige Žarane Papić *Polnost i kultura* koji je napisala Branka Arsić i žanrovski polivalentan tekst “Lydia Sklevicky ili mape alternativnih strategija” Žarane Papić, koja na istovremeno intelektualan i intiman, odnosno teorijski i ispovedan način govori o značaju naučnog i intelektualnog angažmana hrvatske historičarke, sociološkinje i teoretičarke feminizma Lidije Sklevicki.

Odsustvo uvodnih tekstova glavna je formalna odlika desetog broja časopisa, koji čini ukupno 11 tekstova. Za razliku od prethodnih, tema ovog broja, pod naslovom “Potpisi Pegi Kamuf”, izložena je na samom početku, odmah ispod “Sadržaja”. Izdanje je priredila Branka Arsić. Funkciju uvodnika ima razgovor koji je sa američkom profesorom komparativne književnosti, teoretičarkom dekonstrukcije i najznačajnijom prevoditeljkom dela Žaka Deride na engleski jezik – Pegi Kamuf – vodila Branka Arsić 1998. godine. Tekst nosi naslov “Aveti roda”. Kamuf, koja je bila među gostujućim predavačicama *Centra*, odgovara na niz pitanja u vezi sa destabilizacijom i dekonstrukcijom falogocentričnih struktura u svom intelektualnom radu, govori o svom odnosu prema feminizmu, o sve problematičnijoj upotrebi roda kao kategorije koja se uporno udaljava od jezika, o pojmu ženske želje, o nemogućnosti apsolutnog gostoprimstva, kao i o mogućoj ulozi savremenih pisaca i intelektualaca u transformaciji društva. Važno je istaći da se na samom kraju razgovara Pegi Kamuf pohvalno osvrnula na rad beogradskog *Centra za ženske studije* koji, prema njenom shvatanju, predstavlja mesto otpora i uticaja kako na političku scenu, tako i na ideju univerziteta opterećenu “nacionalnim”.

Izdanje donosi četiri prevoda tekstova Pegi Kamuf. Reč je o tekstovima “Kupovna moć”, u kom autorka polazi od “fiktivne pretpostavke” da su Emili Dickinson i Herman Melvil, uprkos činjenici da se nikada nisu sreli, mogli da uspostave “virtualni mir pisanjem”, koji bi

počivao na ljubavi, gostoprimstvu i daru, "Pojedinačni smisao iz druge ruke" u kom se analizira logika crtice u gramatičkom, prostornom i vizuelnom smislu, "Utemeljivači univerziteta" u kom se preispituje nasleđe institucija javnog obrazovanja i, konačno, "Baudelaire u *Au Féminin*", koji nudi novo hermeneutičko čitanje Bodlera i govori o ženskim glasovima u njegovoj poeziji. Od prevedenih tekstova, tu su još i "Nova Crnkinja i maskarada" Eve Federmajer, koji ispituje degradirajuće rodne stereotipe u percepciji crne žene u periodu takozvane "harlemske renesanse" 20-ih i 30-ih godina dvadesetog veka u Americi, čuvena priča "Undina odlazi" austrijske spisateljice Ingeborg Bahman i "Žena i rat/rod i žanr/autobiografija i istorija u *Dalekoj tutnjavi* Elene Rževske" Irine Novikove u kom autorka, polazeći od autobiografije kao rodno obeleženog i potencijalno subverzivnog žanra, ispituje mogućnosti drugačijeg čitanja istorije Staljinovog vremena u *Dalekoj tutnjavi* Elene Rževske.

Od tekstova napisanih na srpskom jeziku izabrana su tri: "Motiv ženskog u Ničeovoj kritici dogmatizma istine" Ermoze Bahar, u kom autorka polazi od Ničeove analize žene kao istine i zastupa tezu da je principijelni događaj Ničeove filozofije samootkrivanje istine, nakon čega istina prestaje da bude istina i postaje obmanjiva istina ili žena, zatim "Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksitičke upotrebe jezika" Svenke Savić, u kom autorka ukazuje na raznovrsne prakse seksističke upotrebe srpskog jezika, prevashodno u masovnim medijima i daje predloge za promenu takvog stanja, te "Kriminološka studija o seksualnom zlostavljanju" pravnice Marije Lukić koja predstavlja afirmativni prikaz knjige *Incest između mita i stvarnosti – kriminološka studija seksualnog zlostavljanja* Zorice Mršević.

Sledeće izdanje je dvobroj. Odlikuju ga izvesne specifičnosti u odnosu na prethodna izdanja. Osnovna razlika je u tome što je reč o dvostrukom tematu. Izdanje otvaraju dva teksta: "Ljubavni trouglovi i intelektualni parovi" Miglene Nikolčine i "O ženama i književnosti na početku veka" Biljane Dojčinović. Tekst Miglene Nikolčine, bugarske književne kritičarke, pesnikinje, feministkinje i jedne od gostujućih predavačica *Centra*, preveden je sa engleskog jezika. Studija analizira načine na koje se dominantni narativi bugarske književnosti bave ženama i ukazuje na dve autorke, Doru Gabe i Elisavetu Bagrianu, koje su uspele da se oslobode takvih narativnih mehanizama. Tekst Biljane Dojčinović pod naslovom "Žene i književnost", koji se bavi uporednom analizom uvodnika almanaha *Srpkinja* iz 1913. godine i *Sopstvenom sobom* Virdžinije Vulf ima za cilj da ukaže na aktuelnost, savremenost i vrednost ovog almanaha.

Prva tema dvobroja naslovljena je “Antropologija razlike – Rada Iveković” i predstavlja pokušaj da se što obuhvatnije predstavi delo filozofkinje, indiološkinje i književnice Rade Iveković, koja je intelektualno delovala unutar brojnih oblasti poput filozofije, feminističke teorije, ali i feminističkog aktivizma, političke teorije, teorije nacionalizma i književnosti. Temat sastavljen od šest tekstova priredile su Jasmina Lukić i Branka Arsić. Prvi tekst “Politike feminizma” jeste pisani intervju koji je Branka Arsić vodila sa Radom Iveković 1999. godine. Iveković daje odgovore na niz pitanja: kakav je odnos političke filozofije i postmoderne; u čemu vidi svoj dug feminizmu; kakve su dodirne tačke između indijske filozofije i feminizma; na koji se način, kroz prizmu ličnog i teorijskog iskustva, s vremenom menjao njen odnos prema ideji “iskorenjivanja” i nomadologije; kakav je, posmatrano sa aspekta teorije nacionalizma, odnos žena prema naciji; te kako shvata pojavu “liderstva” u ženskim grupama.

Od ostalih tekstova u broju se nalaze: “Moje audicije” Rade Iveković, “O asimetričnosti” Nadežde Čačinović, “Subjekt u ženi” Biljane Kašić, “Opscenosti čednosti” Branke Arsić i “Čemu služe predgovori?” Vesne Bogojević. “Moje audicije” Rade Iveković predstavljaju njene profesionalne audicije upućene Univerzitetu Pariz-8 za poziciju na predmetu “Filozofska antropologija”, odnosno “Filozofija interkulturnog dijaloga”. Reč je o sintezi njenog profesionalnog rada i najavi novih istraživačkih pravaca i modela mišljenja. Obe audicije su prevedene sa engleskog jezika. Tekst “O asimetričnosti” Nadežde Čačinović predstavlja kratak osvrt na filozofsku misao Rade Iveković, sagledanu u kontekstu *kulturne asimetričnosti*. Tekst Biljane Kašić “Subjekt u ženi” predstavlja fragmentarne beleške o delu Rade Iveković, odnosno o njenim razmišljanjima o problemu građanstva, o ženama kao subjektu, o feminizmu i aktivizmu, o vremenu i jeziku kao filozofskim kategorijama. Tekst Branke Arsić “Opscenost čednosti” sa istorijskog i filozofskog aspekta govori o pitanjima ženskog tela, prirode i seksualnosti. Esej “Čemu služe predgovori?” Vesne Bogojević, kojim se temat zatvara, govori o funkciji koju imaju autorski predgovori i promeni narativnih perspektiva koje su uticale i na promenu uloge predgovora.

Drugi temat “Dekonstrukcija i feminizam” sastoji se iz osam tekstova i posvećen je ispitivanju doprinosa koji je dekonstruktivistička teorija dala feminističkoj teoriji. Priredila ga je Branka Arsić. Temat se sastoji iz 8 tekstova, od kojih je sedam prevedeno. Reč je o tekstovima “Koreografije”, “Glasovi II”, “Polna razlika, ontološka razlika – Geschlecht I” i “Hajdegerova ruka – Geschlecht II” Žaka Deride,

“Dekonstrukcija i feminizam: ponavljanje” i “Iskustvo dekonstrukcije” Pegi Kamuf i “Ontologija i dvosmislenost” Elizabet Gros. Temat zatvara tekst “Ka feminističkoj jurisprudenciji” Zorice Mršević iz oblasti pravne teorije.

Ovo izdanje odlikuje još jedna formalna specifičnost. Prvi put se u okviru časopisa posebno ističe rubrika “Prikazi”. Prikazom knjige *Prostor između nas* engleske feministkinje Sintije Kokbern zatvara se ovaj dvobroj. Prikaz je napisala Anđelka Milić.

Trinaesti broj časopisa, poslednji dostupan na internet stranici *Centra*, nije tematski naslovljen, ne sadrži uvodne tekstove ili uvodnik. Ipak, na osnovu izbora tekstova u broju, lako se može zaključiti da je broj posvećen filozofskoj misli Mišela Fukoa čije je ispitivanje odnosa između moći, tela i seksualnosti kao društvenih i kulturnih konstrukata izvršilo snažan uticaj na feminističku teoriju. Od ukupno deset tekstova, ovaj broj časopisa donosi čak šest tekstova koji se odnose na Fukoa. Reč je o njegovom tekstu “Opasna individua” i o pet razgovora koji su sa njim vođeni – “Maskirani filozof” (u razgovoru sa Kristijanom Delakampanjem), “Minimalističko sopstvo” (u razgovoru sa Stivenom Riginsom), “Estetika postojanja” (u razgovoru sa Alesandrom Fontanom), “Seksualni izbor, seksualni čin: Fuko i homoseksualnost” (u razgovoru sa Džejsom O’Higinom) i “Priateljstvo kao način života” (u razgovoru sa R. de Sekati, Ž. Dane, Ž. Le Bituz). Pored navedenih tekstova, u ovom broju nalaze se tri prevoda: “Osporavanje muške aristokratije: Feminizam i Francuska revolucija” i “Da li je Meri Vulstonkraft bila feministkinja?: Kontekstualno čitanje *Odbrane prava žene, 1792-1992*” Karen Ofen, kao i “Langhueur d’amour: ili, o tipološkoj vezi donžuanizma i nihilizma” Elizabete Šeleve. Broj zatvara tekst “Tri bračne priče” Jasne Koteske koji predstavlja analizu tri priče sa temom iz bračnog života trojice autora. Reč je o priči “Averoesova greška” makedonskog autora Venka Andonovskog, odlomku iz romana *Edukacija devojaka u Bohemiji* češkog autora Mihala Vivega i romanu *Propali dvor* hrvatskog pisca Janka Leskovara.

ZAKLJUČAK

Na osnovu izbora i reprezentacije građe u časopisu *Ženske studije* dolazimo do zaključka da su znanja zabeležena i arhivirana u tom časopisu od izuzetnog značaja ne samo za feminističku teoriju kao osnovnu oblast unutar koje je ovaj časopis delovao, već i za brojne druge oblasti zainteresovane za pitanja kontinentalne filozofije, isto-

rije i teorije književnosti, umetnosti, estetike i filma, teorije nacionalizma, političke i pravne teorije i slično. Važno je imati u vidu da je časopis izlazio u dvostruko teškom i izazovnom trenutku: s jedne strane, u tom periodu dolazi do eskalacije nacionalizma koji je rezultirao oružanim sukobom i strahovitim posledicama po stanovništvo, kao i humanitarne i kulturne krize na prostoru Jugoslavije koju prate medijska cenzura i društvena, politička, ekonomska i kulturna izolacija; s druge strane, tih godina još uvek nema lako dostupnog i brzog interneta, odnosno pristupa digitalnim akademskim platformama koje tokom devedestih počinju da se formiraju u Evropi i svetu, najavljujući prevratničku eru – eru digitalne humanistike. Zbog toga činjenica da se u 13 brojeva *Ženskih studija* nalazi 68 značajnih prevoda od ukupno 124 objavljena teksta ukazuje na ozbiljan prevodilački i izdavački poduhvat, ali i jasnu uređivačku politiku: postavljanje temelja za feminističko znanje i obrazovanje.

Doprinos časopisa *Ženske studije* nalazi se u prikupljanju i širenju znanja iz feminističke teorije, prevashodno francuske i američke, ali i u posebnoj vrsti dalekovidosti, koja se ogleda u kreiranju jedinstvene memorijske platforme kao referentne tačke za sve one koje/koji u budućnosti budu pokazali interesovanje za feminističku teoriju, ali i želju da jedan istorijski trenutak u Jugoslaviji sagledaju i pročitaju iz drugačijeg ugla. Časopis nije bio vrednosno neutralan u pogledu rata i ekspanzije nacionalističkih diskursa, naprotiv. *Ženske studije* treba videti kao mirnodopski projekat i, ujedno, kao kulturni, društveni i prosvetni regulator.

LITERATURA

Blagojević, Marina. *Ka vidljivoj ženskoj istoriji, ženski pokret u Beogradu 90-ih*. Centar za ženske studije, istraživanja i komunikaciju, Beograd, 1998.

Peković, Slobodanka. *Književnost u funkciji prinude: časopis kao faktor preoblikovanja književnog teksta*. Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2010.

Powell, N. Manushag. "Afterword: We Other Periodicalists, or, Why Periodical Studies?". *TSWL*, 30. 2, Fall 2011.

Prentović Krivokapić, Ivana. "Bibliografije časopisa *Ženske studije* i *Genero*". *Genero: časopis za feminističku teoriju*, 2005, broj 6-7.

ELEKTRONSKI IZVORI

Ženske studije, časopis za feminističku teoriju, broj 1-13. <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije>

A FEMINIST JOURNAL "ŽENSKÉ STUDIJE" / "WOMEN'S STUDIES": ANALYSIS OF THE CONTENT

This paper analyzes the thirteen issues of the journal *Women's Studies Journal*. The introductory part points to the social context within which the journal was established and published. The main part of the paper focuses on the concrete position of the articles in the journal (with more specific emphasis on the works of domestic female authors) as well as on a review of the published translations. The aim of the paper is to highlight the main characteristics of the journal and its editorial policy based on the selection and representation of the articles in it. The significance of the *Women's Studies*, in terms of spreading women's knowledge/point of view in Serbia and the region during the 1990s, is summed up in conclusion.

Keywords: journal *Ženske studije* / *Women's Studies*, feminist theory, Centar za ženske studije u Beogradu / Belgrade Women's Studies Centre, Jasmina Lukić, Branka Arsić